

Ο Τριπτόλεμος ξεκίνησε από την Αττική επάνω σε φτερωτό άρμα, για να διδάξει στους ανθρώπους όλης της Γης την καλλιέργεια του σιταριού, όπως του ανατέθηκε από τη θεά Δήμητρα (5ος αι. π.Χ., Βρετανικό Μουσείο)

Ο πλούτος της αττικής γης

Α. Κείμενο

Ο Αθηναίος Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.) καταπιάστηκε στη διάρκεια της ζωής του με ποικίλες δραστηριότητες –μεταξύ άλλων, πήρε μέρος (401 π.Χ.) στην εκστρατεία του Κύρου του Νεοτέρου εναντίον του αδερφού του, βασιλιά της Περσίας, Αρταξέρξη-, διατηρώντας παράλληλα ζωντανή σχέση με τη συγγραφή. Έγραψε έργα ιστορικά, φιλοσοφικά, πολιτικά, οικονομικά κ.ά. Με το έργο του *Πόροι* καταθέτει μια πρόταση προκειμένου η αποδυναμωμένη Αθήνα του 4ου αι. π.Χ. να καταφέρει να βελτιώσει την οικονομική κατάστασή της και να διασφαλίσει την ευημερία των πολιτών. Στο απόσπασμα που θα μελετήσουμε ο Ξενοφών απαριθμεί οικονομικούς πόρους της πόλης που θα μπορούσαν να της εξασφαλίσουν ανάπτυξη, χωρίς να αναγκάζεται να στρέφεται εναντίον άλλων ελληνικών πόλεων ασκώντας επεκτατική πολιτική.

Τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων ἔλεγόν τινες ὡς γινώσκουσι μὲν τὸ δίκαιον, διὰ δὲ τὴν τοῦ πλήθους πενίαν ἀναγκάζονται ἀδικώτεροι εἶναι περὶ τὰς πόλεις. Ἐκ τούτου ἐπεχείρησα σκοπεῖν εἴ πῃ δύναιτ' ἂν οἱ πολῖται διατρέφεσθαι ἐκ τῆς ἑαυτῶν. Τοῦτο μὲν οὖν εὐθύς ἀνεφαίνετό μοι, ὅτι ἡ χώρα πέφυκεν οἷα πλείστας προσόδους παρέχεσθαι. Αἱ μὲν γὰρ ὥραι ἐνθάδε προάταται εἰσιν ἃ δὲ πολλαχοῦ οὐδὲ βλαστάνει ἐνθάδε καρποφορεῖ. Ὡσπερ δὲ ἡ γῆ, οὕτω καὶ ἡ περὶ τὴν χώραν θάλαττα παμφορωτάτη ἐστίν. Καὶ μὴν ὅσα περ οἱ θεοὶ ἐν ταῖς ὥραις ἀγαθὰ παρέχουσι, καὶ ταῦτα πάντα ἐνταῦθα προαίτατα μὲν ἄρχεται, ὀψιαίτατα δὲ λήγει. Πρὸς τούτοις καὶ αἰδία ἀγαθὰ ἔχει ἡ χώρα. Πέφυκε μὲν γὰρ λίθος ἐν αὐτῇ ἄφθονος, ἐξ οὗ κάλλιστοι μὲν ναοί, κάλλιστοι δὲ βωμοὶ γίνονται, εὐπρεπέστατα δὲ θεοῖς ἀγάλματα. Ἔστι δὲ καὶ γῆ ἡ σπειρομένη μὲν οὐ φέρει καρπὸν, ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους τρέφει ἢ εἰ σῖτον ἔφερε. Καὶ μὴν ὑπάργυρός ἐστι.

Ξενοφών, *Πόροι* 1.1-5 (διασκευή)

Διαδικασία εξόρυξης αργιλοχώματος στα ορυχεία του Λαυρίου (6ος αι. π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)

Γλωσσικά σχόλια

<p>τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων (ρ. προϊστάμαι) τινές ὡς (ειδ. σύνδ.) γινώσκουσι διὰ τὴν τοῦ πλήθους πενίαν (ουσ. ἡ πενία) ἐκ τούτου ἐπεχείρησα σκοπεῖν (ρ. σκοπέω, σκοπῶ) εἶ πη δύναιτ' ἂν διατρέφεσθαι ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἀνεφαίνετό μοι ἡ χώρα πέφυκεν οἷα πλείστας προσόδους παρέχεσθαι αἱ μὲν γὰρ ὄραι ἐνθάδε πρατόταται εἰσιν ἅ (αναφ. αντων.) δὲ πολλαχοῦ οὐδὲ βλαστάνει ἐνθάδε ὥσπερ... οὕτω ὁ/ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον (< πᾶν + φέρω) καὶ μὴν ὄσαπερ (αναφ. αντων.) ἐνταῦθα προβαίτατα ἄρχεται ὀψιαίτατα πρὸς τούτοις ὁ/ἡ αἰδιος, τὸ αἰδιον πέφυκε (ρ. φύομαι) ἐξ οὗ ὁ κάλλιστος, ἡ καλλίστη, τὸ κάλλιστον (επίθ. ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν) ὁ/ἡ εὐπρεπής, τὸ εὐπρεπές ἔστι δὲ καὶ γῆ ἢ σπειρομένη ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους τρέφει ἢ εἰ σίτον ἔφερε ὁ/ἡ ὑπάργυρος, τὸ ὑπάργυρον</p>	<p>μερικοί / κάποιιοι ἀπὸ τους ηγέτες τῆς Ἀθήνας (πβ. ν.ε.: προϊστάμενος) ὅτι δῆθεν γνωρίζουν (πβ. ν.ε.: γνώση, γνωστικός) λόγῳ τῆς φτώχειας τοῦ λαοῦ εξαιτίας αὐτοῦ, γιὰ τὸν λόγο αὐτό ἐπιχείρησα νὰ διερευνήσω (πβ. ν.ε.: σκοπός, σκέψη) ἀν θὰ μπορούσαν με κάποιον τρόπο νὰ συντηρηθοῦν ἀπὸ τὴ χώρα τους ἀρχισα νὰ σχηματίζω τὴ γνώμη ἡ χώρα εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἰκανὴ νὰ παρέχει πάρα πολλοὺς πόρους / ἔσοδα γιὰτὶ οἱ εποχές ἐδῶ εἶναι πάρα πολὺ ἥπιες καὶ τὰ φυτὰ που σε πολλὰ ἄλλα μέρη οὔτε καν φυτρῶ- νουν ἐδῶ ὅπως ακριβῶς... ἔτσι αὐτός που παρέχει κάθε λογῆς ἀγαθὰ, ὁ πολὺ εὐφορος καὶ ἀσφαλῶς ὅσα βέβαια ἐδῶ πάρα πολὺ νωρίς (πβ. ν.ε.: πρῶμιος, πρῶί, πρῶινός) ἀρχίζουν (πβ. ν.ε.: ἀρχή, ἀρχηγός, ἀρχοντας) πάρα πολὺ ἀργά (πβ. ν.ε.: ὀψιμος) πέρα ἀπὸ αὐτὰ, ἐπιπλέον παντοτινός, διαρκής ὑπάρχει ἐκ φύσεως ἀπὸ τὸν ὁποῖο (ενν. λίθο) πάρα πολὺ ὁμορφος κοιμῶς ὑπάρχουν καὶ μερικὲς περιοχές που, ὅταν καλλιεργού- νται ὅταν ὁμως ἀξιοποιοῦνται γιὰ ἐξόρυξη, μπορούν νὰ θρέψουν πολὺ περισσότερους ἀπ' ὅσους θὰ ἔτρε- φαν, ἀν καλλιεργούνταν (πβ. ν.ε.: ὀρυγμα, ὀρυ- χεῖο, μεταλλωρύχος, ἀλατωρυχεῖο) αὐτός που ἔχει κοιτάσματα ἀργύρου</p>
--	--

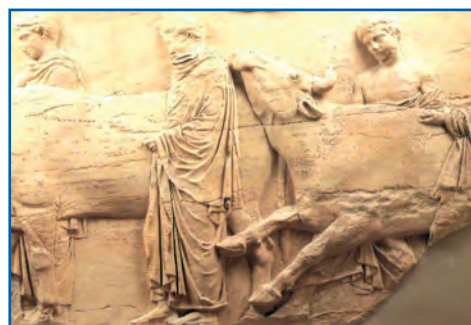
Ἑρμηνευτικά σχόλια

Τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων.. τὰς πόλεις: Ὁ Ξενοφὼν υποστηρίζει ὅτι ηγέτες τῆς Ἀθήνας προβάλλουν τὴν ἀδυναμία τῆς ἀττικῆς γῆς νὰ ἐξασφαλίσει τὰ ἀναγκαῖα ἀγαθὰ στοὺς πολίτες τῆς ὡς δικαιολογία γιὰ τὴν ἐπεκτατικὴ καὶ ηγεμονικὴ πολιτικὴ που ἀσκεῖ ἡ πόλις ἐναντὶ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων. Διπλῶναι πῶς ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς τὸν ὠθησε νὰ διερευνήσει κατὰ πόσον ἡ ἀττικὴ γῆ εἶναι ἰκανὴ νὰ συντηρήσει τὸν πληθυσμὸ τῆς πόλης. Στὴ συνέχεια καταδεικνύει πόσον γενναϊδῶρῃ ὑπῆρξε ἡ φύση με τὴν Ἀττικὴ ἐπικαλούμενος στοιχεῖα, ὅπως τὸ εὐκράτο κλίμα καὶ τὸ πλούσιο ὑπέδαφος τῆς.

Ερωτήσεις

1. Ποιον ισχυρισμό προβάλλουν μερικοί άρχοντες των Αθηναίων, για να δικαιολογήσουν το ότι μερικές φορές αδικούν τους άλλους Έλληνες; Πώς αντιμετωπίζει αυτόν τον ισχυρισμό τους ο Ξενοφών; Ποια επιχειρήματα προβάλλει, για να στηρίξει την άποψή του; **ΑΠΑΝΤΗΣΗ**
2. Ο Ξενοφών περιγράφει την Αττική ως τόπο με ιδανικό κλίμα και εξαιρετικές δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης. Ποιες από αυτές πιστεύετε ότι έχουν αξιοποιηθεί από τους σύγχρονους Έλληνες, ποιες έχουν παραμεληθεί και ποιες έχουν χαθεί για πάντα; **ΑΠΑΝΤΗΣΗ**
3. Λαμβάνοντας υπόψη όσα γνωρίζετε από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους διακρίθηκαν οι Αθηναίοι. Ποιοι γεωγραφικοί και άλλοι παράγοντες πιστεύετε ότι τους έστρεψαν σε αυτούς; **ΑΠΑΝΤΗΣΗ**

Λεπτομέρειες από τη μεγαλοπρεπή πομπή των Παναθηναίων που απεικονίζεται στην πλάκα της βόρειας ζωφόρου του Παρθενώνα (Μουσείο Ακροπόλεως Αθήνας)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή γῆ

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο γῆ]

Αρχαία Ελληνική ----- Αρχαία/Νέα Ελληνική ----- Νέα Ελληνική

Ομόριζα	απλά		γῆνος γεώδης (και γαιώδης)	
	σύνθετα	<p>ὁ γεωρύχος [= αυτός που σκάβει τη γη]</p> <p>ὁ γεωμόρος [= κτηματίας]</p> <p>γεωργέω, γεωργῶ</p> <p>ὁ γεωτόμος [= αυτός που κόβει, ανοίγει το έδαφος]</p> <p>ἔγγαιος (συν. ἔγγειος) [= ντόπιος, εγχώριος]</p>	<p>ὁ/ἡ γηγενής, τὸ γηγενές</p> <p>ὁ γεωπόνος</p> <p>ὁ γεωργός</p> <p>ὁ γεωγράφος</p> <p>ὁ γήλοφος και γεώλοφος (=λοφίσκος)</p> <p>τὸ γῆπεδον (-ο) [= (α.ε.) τεμάχιο γης, (ν.ε.) εγκατάσταση διεξαγωγής αθλητικών συναντήσεων]</p> <p>ἡ γεωμετρία</p> <p>ἐπίγειος</p> <p>ἔγγειος</p> <p>μεσόγειος</p> <p>ὑπόγειος</p>	<p>γεωλόγος</p> <p>γεώμυλο [= πατάτα]</p> <p>γεώτρηση</p> <p>γεωτρύπανο</p> <p>γεωδυναμική</p> <p>γεωπολιτικός</p> <p>γηπεδούχος</p> <p>περίγειο</p> <p>ἀπόγειο</p> <p>υδρογείος</p> <p>ισόγειος</p> <p>υπέργειος</p> <p>απογειώνω</p> <p>προσγειώνω</p>

Ασκήσεις

1. Να εξηγήσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων της ν.ε. και να τις χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:

- α. δίνω γη και ύδωρ
- β. η Γη της Επαγγελίας
- γ. όπου γης και πατρίς

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

- α. Εγκαινιάστηκε η νέα _____ γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου.
- β. Οι _____ μελετούν τα στρώματα του φλοιού της Γης και τις μεταβολές τους.
- γ. Οι ποδοσφαιριστές συγκεντρώθηκαν πριν από την έναρξη του αγώνα στο κέντρο του _____.
- δ. Παρά τις επανειλημμένες _____ δεν μπόρεσαν να βρουν νερό.
- ε. Το παραθαλάσσιο χωριό στο οποίο παραθερίσαμε φέτος ήταν ένας _____ παράδεισος.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος)

• Παρώνυμα - Εθνικά - Πατρωνυμικά - Γονεωνυμικά

Παρώνυμα είναι τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπο σχετικό με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

Εθνικά λέγονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύρια ονόματα χωρών, πόλεων και τόπων και σημαίνουν εκείνον που κατάγεται από κάποιον τόπο ή ανήκει σε αυτόν.

Πατρωνυμικά ονομάζονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύριο όνομα πατέρα, μητέρας ή άλλου προγόνου και σημαίνουν τον γιο, την κόρη και γενικά τον απόγονο.

εἴμ' Ὀδυσσεύς Λαερτιάδης (Ὀδύσσεια, θ 19)

Στον Ὅμηρο ο Οδυσσεύς ονομάζεται «Λαερτιάδης», δηλαδή «γιος του Λαερτίου (Λαέρτη)», ενώ ο Αγαμέμνων και ο Μενέλαος «Ατρείδαι», δηλαδή «γιοι του Ατρέα».

Γονεωνυμικά λέγονται τα ουσιαστικά που σημαίνουν το νεογνό ζώου.

Καταλήξεις
παρωνύμων

-εὺς κεραμεύς < κέραμος
-της: -(ί)της, -(έ)της, -(ώ)της
πολίτης < πόλις
ναύτης < ναῦς
τεχνίτης < τέχνη
φυλέτης (= αυτός που ανήκει
στη φυλή) < φυλή
ἡπειρώτης < ἡπειρος, νησιώτης < νῆσος

Καταλήξεις
εθνικών

-ιος: -(α)ῖος, -(ε)ῖος, -(ω)ῖος > -ῶος
Κορίνθιος < Κόρινθος
Κερκυραῖος < Κέρκυρα,
Κῶος < Κῶς
-εὺς Μεγαρεύς < Μέγαρο,
Χολαργεύς < Χολαργός
-νός Ἀσιανός < Ἀσία
-ῖνος Ἀμοργῖνος < Ἀμοργός
-της: -(ά)της, -(ιά)της, -(ή)της, -(ί)της, -(ώ)της
Τεγεάτης < Τεγέα
Σπαρτιάτης < Σπάρτη, Σικελιώτης < Σικελία
-ήσιος Ἰθακήσιος < Ἰθάκη

Καταλήξεις
πατρωνυμικών

-(ά)δης Αἰνειάδης < Αἰνεΐας,
Λαερτιάδης < Λαέρτιος ή Λαέρτης
(ε)ίδης Πριαμίδης < Πρίαμος,
Ατρείδης < Ατρεύς
-ίων (κυρίως στην ποίηση) Κρονίων < Κρόνος

Καταλήξεις
γονεωνυμικών

-ιδεύς λαγιδεύς < λαγός
(ν.ε. λαγός)

Ασκήσεις

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

1. Να καταγράψετε εθνικά ουσιαστικά της ν.ε. που σχηματίζονται με τις κατάληξεις που διδαχτήκατε.
2. Να γράψετε τις παράγωγες λέξεις που ζητούνται συμπληρώνοντας τη σωστή κατάληξη στα παρακάτω ουσιαστικά με βάση τους πίνακες: **ΑΠΑΝΤΗΣΗ**
Έρετρια → Έρετρι-___ (εθνικό), γράμμα → γραμματ-___ (παρώνυμο), άετός → άετ-___ (γονεωνυμικό), Κρόνος → Κρον-___ (πατρωνυμικό), Μήλος → Μήλ-___ (εθνικό), πρέσβυς → πρεσβύ-___ (παρώνυμο), Μυτιλήνη → Μυτιλην-___ (εθνικό).
3. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά της στήλης Α' με την κατηγορία στην οποία ανήκουν από τη στήλη Β': **ΑΠΑΝΤΗΣΗ**

A'	B'
1. Δαναΐδης	α. παρώνυμο
2. Μιλήσιος	β. εθνικό
3. όπλίτης	γ. πατρωνυμικό
4. τοξότης	
5. Ιταλιώτης	

4. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τις παράγωγες λέξεις που ζητούνται: **ΑΠΑΝΤΗΣΗ**

ίππος	παρώνυμο →
Τάνταλος	πατρωνυμικό →
Αίγυπτος	εθνικό →
πελαργός	γονεωνυμικό →
Ρόδος	εθνικό →
δήμος	παρώνυμο →

Γ. Γραμματική

1. Οριστική ενεστώτα ρήματος *είμι*

Το *είμι* (= είμαι, υπάρχω) είναι βοηθητικό ρήμα της α.ε., όπως το *είμαι* και το *έχω* της ν.ε. Στην οριστική του ενεστώτα κλίνεται ως εξής:

	α.ε.	ν.ε.
ἐγώ	εἰμί	εἶμαι
σύ	εἶ	εἶσαι
(οὗτος, αὐτή, τοῦτο)	ἐστί(ν)	εἶναι
ἡμεῖς	ἐσμέν	εἶμαστε
ὑμεῖς	ἐστέ	εἶστε
(οὗτοι, αὐτά, ταῦτα)	εἰσί(ν)	εἶναι

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο του ρ. *είμι* στις παρακάτω φράσεις:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- α. Ἐγὼ _____ ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.
- β. Ἡμεῖς _____ προγόνων ἀγαθῶν.
- γ. Ἰμεῖς _____ σύμμαχοι.
- δ. Ἡ πόλις ἡμῶν ἀρχαιοτάτη _____.
- ε. Οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ _____.

2. Να αντιστοιχίσετε τις φράσεις των δύο σπηλών:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

A'	B'
1. Αἱ ὄραι πραόταται	α. ἐσμέν
2. Ἡ γῆ παμφορωτάτη	β. ἐστέ
3. Ἡμεῖς Ἕλληνες	γ. εἰμί
4. Ἰμεῖς προεσπκότες	δ. ἐστίν
5. Ἐγὼ διδάσκαλος τῆς ἀληθείας	ε. εἰσίν

3. Να γράψετε τον ίδιο τύπο της οριστικής μέλλοντα των ρηματικών τύπων: *παρέχουσι, κηρύττει*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

4. Να κλίνετε στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα τα ρήματα: *καταλύω, πείθω, τρέπω, λήγω*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

5. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

λέγουσι _____, παρέχει _____, βλαστάνει _____, ἔχει _____, φονεύεις _____, κρούσομεν _____, λούετε _____, παύσουσιν _____, λύεις _____, ἰκετεύσετε _____, ἰδρύομεν _____, ἀριστεύσει _____, βασιλεύω _____, θεραπεύουσιν _____.

6. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω φράσεων από τον ενεστώτα στον μέλλοντα:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- α. Ὁ στρατηγὸς κελεύει θαρσεῖν. _____
- β. Οἱ διδάσκαλοι παιδεύουσιν τοὺς μαθητάς. _____
- γ. Ἡμεῖς λύομεν τὰς σπονδάς. _____
- δ. Ἰμεῖς θύετε τοῖς θεοῖς. _____

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων από τον μέλλοντα στον ενεστώτα:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- α. Ἡμεῖς ἀριστεύσομεν. _____
- β. Οἱ ἄνθρωποι τοὺς θεοὺς ἰκετεύσουσιν. _____
- γ. Οἱ πολέμιοι ἐνεδρεύσουσιν. _____
- δ. Ἡμεῖς τοξεύσομεν ταύρους ἀγρίους. _____
- ε. Ὁ ἀλιεὺς ἰχθὺς ἀλιεύσει. _____

Ἄπλουσ ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφην

Εὐριπίδης, Φοίνισσαι, στ. 469

Ἡ ἀλήθεια λέγεται με ἀπλά λόγια.

